

TALABALAR O'QUV FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Usanov Sarvar Anvarovich,

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Registrator ofisi menejeri

yorqinodilov0707@gmail.com

sarvaruzb@inbox.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18932803>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarishning pedagogik shart-sharoitlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida talabalar o'quv faoliyatini tashkil etish va boshqarishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan, talaba markazli ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, interaktiv ta'lim texnologiyalari hamda raqamli ta'lim muhitining o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarishda motivatsion muhit yaratish, mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quv jarayonini monitoring qilish va baholash tizimini takomillashtirishning ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada pedagogik jarayonda talabalar faolligini oshirish, ularning bilish faoliyatini rivojlantirish hamda o'quv jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim tizimida o'quv jarayonini takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish va talabalar kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: talabalar o'quv faoliyati, pedagogik boshqaruv, pedagogik shart-sharoitlar, talaba markazli ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil ta'lim, interaktiv ta'lim texnologiyalari, ta'lim sifati.

Аннотация. В данной статье с научной, теоретической и практической точек зрения анализируются педагогические условия эффективного управления учебной деятельностью студентов в высших учебных заведениях. Исследование освещает роль современных педагогических подходов в организации и управлении учебной деятельностью студентов, в частности, студентоцентрированного образования, компетентностного подхода, интерактивных образовательных технологий и цифровой среды обучения. Также обосновывается важность создания мотивационной среды, организации самостоятельного обучения и совершенствования системы мониторинга и оценки образовательного процесса в эффективном управлении учебной деятельностью студентов. В статье разработаны методические рекомендации, способствующие повышению активности студентов в педагогическом процессе, развитию их познавательной деятельности и эффективной организации учебного процесса. Результаты исследования служат для совершенствования образовательного процесса в системе высшего образования, повышения качества образования и развития компетенций студентов.

Ключевые слова: учебная деятельность студентов, педагогическое управление, педагогические условия, студентоцентрированное образование, компетентностный подход, самостоятельное обучение, интерактивные образовательные технологии, качество образования.

Abstract. This article analyzes the pedagogical conditions for the effective management of students' educational activities in higher education institutions from a scientific, theoretical and practical perspective. The research highlights the role of modern pedagogical approaches in the organization and management of students' educational activities, in particular, student-centered education, a competency-based approach, interactive educational technologies and a digital learning environment. It also substantiates the importance of creating a motivational environment, organizing independent learning, and improving the system for monitoring and evaluating the educational process in the effective management of students' educational activities. The article develops methodological recommendations that serve to increase student activity in the pedagogical process, develop their cognitive activity and effectively organize the educational process. The results of the research serve to improve the educational

process in the higher education system, improve the quality of education and develop student competencies.

Keywords: student learning activities, pedagogical management, pedagogical conditions, student-centered education, competency-based approach, independent learning, interactive educational technologies, quality of education.

Kirish. Oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatining samarali boshqarilishi zamonaviy ta'lim jarayonining muhim omili hisoblanadi. O'quv faoliyati nafaqat bilimlarni egallash, balki talabalar shaxsini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni sifatida muhim ahamiyatga ega. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida pedagogik shart-sharoitlarni yaratish orqali talabalar o'quv faoliyatini boshqarish samaradorligini oshirish dolzarb masala sifatida namoyon bo'ladi. O'quv faoliyatini samarali boshqarish talabalar motivatsiyasi, bilimlarni egallash darajasi, o'z-o'zini nazorat qilish va pedagogik qo'llab-quvvatlash kabi ko'plab omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bilan birga, ta'lim jarayonini rejalashtirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va individual yondashuvning ahamiyati ortib bormoqda. Mazkur tadqiqotning maqsadi – oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Zamonaviy ta'limshunoslikda talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarish nafaqat nazariy masala, balki amaliy tadqiqotlar bilan ham mustahkam o'rganilgan [1]. John Biggs (2003) o'zining *constructive alignment* nazariyasida o'quv jarayonini samarali boshqarish talabalarning o'rganish strategiyalari, o'qituvchi tomonidan yaratilgan boshqaruv shart-sharoitlari va baholash tizimining uzviy bog'liqligiga asoslangan bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi [1]. Dee Fink (2013) talaba markazli yondashuv va faol o'rganish konsepsiyasini ilgari suradi, pedagogik boshqaruv tizimi faqat ma'lumot uzatish emas, balki talabalar bilan o'zaro aloqada bo'lish, ularning bilimlarini chuqur anglashini ta'minlash va muammolar yechimini izlashga yo'naltirilishi lozimligini bildiradi [2]. Richard E. Mayer (2009) multimediali vositalar va interaktiv elementlar yordamida o'quv jarayonini boshqarish samaradorligini oshirishni ko'rsatadi. Mayerning kognitiv nazariyasiga ko'ra, pedagogik shart-sharoitlar axborot yukini nazorat qilishi, vizual va audio materiallarni uyg'unlashtirishi zarur [3]. T. Reeves (2006) onlayn va aralash ta'lim tizimlarida pedagogik boshqaruv shart-sharoitlarini yaratish, talabalar faolligini real vaqt rejimida kuzatish va moslashtirilgan qayta aloqa tizimlarini joriy etish orqali samarali boshqarishni ko'rsatadi [4]. Carol A. Twigg (2003) pedagogik innovatsiyalarni tatbiq etish orqali o'quv jarayonida boshqaruv samaradorligini oshirishni tavsiya qiladi [5]. Mahalliy olimlar R.A. Mavlonova va B.X. Xodjayev (2018, 2019) motivatsion muhit yaratish va individual yondashuv orqali talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarish zarurligini ta'kidlaydilar [6,7].

Mahalliy olimlarimiz o'z tadqiqotlarida oliy ta'limda pedagogik boshqaruvning samaradorligini oshirish uchun o'quv jarayoniga interaktiv pedagogik metodlar, tashkiliy texnologiyalar va o'qituvchilar tomonidan muntazam monitoring tizimlaridan foydalanish zarurligini ko'rsatdilar. Ularga ko'ra, baholashning uzluksiz mexanizmi talabalar o'quv faoliyatini boshqarishning muhim qismlaridan biri bo'lib, natijaviy yondashuv orqali o'quv jarayonini optimallashtiradi. Ushbu ilmiy fikrlar birgina nazariy asos bo'lib qolmay, oliy ta'limda pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish, motivatsiya va texnologik imkoniyatlardan unumli foydalanish zaruratini ilmiy ravishda asoslaydi. Tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat: ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish; pedagogik kuzatuv va intervyu; so'rovnomalar va testlar; tajriba-sinov ishlari; natijalarni statistik va sifatli tahlil qilish.

Natijalar va muhokama. Tadqiqotda oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ularni sinovdan o'tkazish asosiy vazifa sifatida belgilandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, talabalar o'quv faoliyatini boshqarish samaradorligi quyidagi pedagogik shart-sharoitlar bilan bog'liq (**1-rasm**):

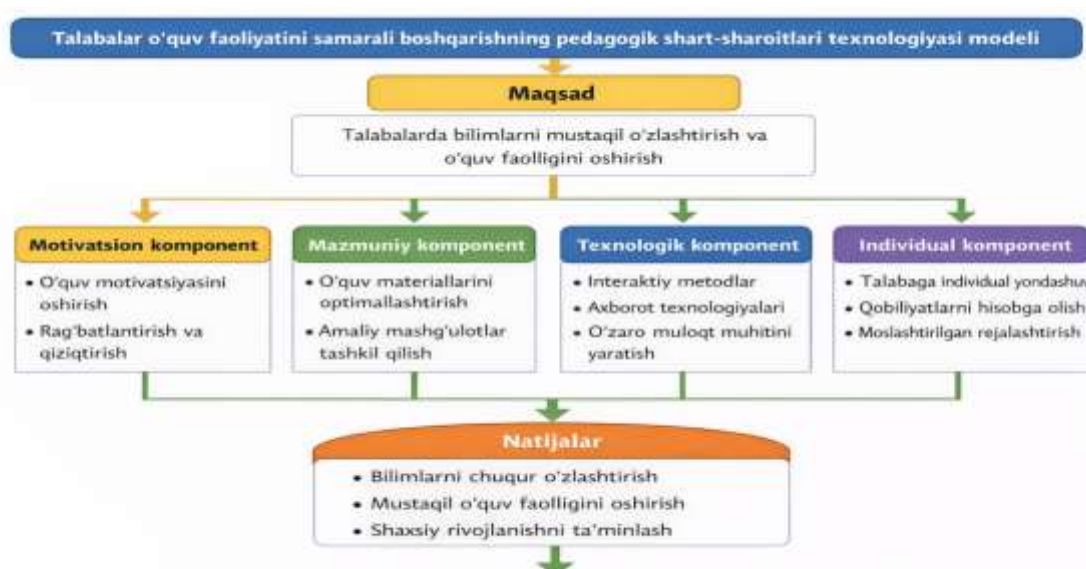
Motivatsion shart-sharoitlar – talabalarni o'qishga rag'batlantirish, qiziqish va o'zini-o'zi boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish.

Tarkibiy shart-sharoitlar – dars mazmuni, o'quv materiallari va innovatsion metodlarning o'quv jarayoniga mosligi.

Texnologik shart-sharoitlar – interaktiv metodlar, vizual va multimediyaviy vositalari, pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish.

Individuallashtirish sharti – har bir talabaning qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish.

1-rasm. Oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarishning pedagogik shart-sharoitlari texnologiyasi modeli.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogik shart-sharoitlarni samarali yaratgan holda o'quv jarayonini boshqarish talabalar bilimini o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi, ularning mustaqil ishlash qobiliyati va o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarish nafaqat o'qituvchining metodik yondashuviga, balki yaratgan pedagogik shart-sharoitlariga ham bog'liq. Motivatsion va texnologik shart-sharoitlar mavjud bo'lgan darslarda talabalar faol ishtirok etadi va bilimlarni yaxshiroq o'zlashtiradi.

Interaktiv metodlar va multimediya vositalari o'quv jarayonini qiziqarli qiladi, diqqatni jalb qiladi va o'quvchilarni mustaqil faoliyatga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, individual yondashuv har bir talabaga moslashuvchan o'quv strategiyasini ishlab chiqishga imkon beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'quv faoliyatini samarali boshqarish pedagogik shart-sharoitlar orqali amalga oshirilishini ko'rsatdi. Ushbu shart-sharoitlar motivatsion muhit yaratish; o'quv materiallarini samarali moslashtirish; innovatsion texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish; individual yondashuvni ta'minlash kabilar hisoblanadi. Natijada talabalar bilimlarni yaxshiroq o'zlashtiradi, mustaqil ishlash va o'qish kompetensiyasi ortadi, o'quv jarayoni samarali boshqariladi. Mazkur tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini takomillashtirish va pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Biggs, J. (2003). *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does*. Buckingham: Open University Press.
2. Fink, D. L. (2013). *Creating Significant Learning Experiences: An Integrated Approach to Designing College Courses*. San Francisco: Jossey-Bass.
3. Mayer, R. E. (2009). *Multimedia Learning* (2nd ed.). New York: Cambridge University Press.
4. Reeves, T. C. (2006). *Design Research from a Technology Perspective*. In J. van den Akker, K. Gravemeijer, S. McKenney, & N. Nieveen (Eds.), *Educational Design Research* (pp. 52–66). London: Routledge.
5. Twigg, C. A. (2003). *Improving Learning and Reducing Costs: New Models for Online Learning*. EDUCAUSE Review, 38(5), 28–38.
6. Mavlonova, R. A. (2018). Talabalar motivatsiyasi va o'quv faoliyatini boshqarish. *Pedagogika va Psixologiya*, 2(14), 45–53.
7. Xodjayev, B. X. (2019). Oliy ta'limda interaktiv metodlar orqali o'quv faoliyatini samarali tashkil etish. *Ta'lim Innovatsiyalari*, 1(6), 12–21.
8. Gagne, R. M., Wager, W. W., Golas, K., & Keller, J. M. (2005). *Principles of Instructional Design* (5th ed.). Belmont: Wadsworth.
9. Chickering, A. W., & Gamson, Z. F. (1987). Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education. *AAHE Bulletin*, 39(7), 3–7.
10. Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. Washington, DC: ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1.
11. Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. New York: Routledge.
12. Salmon, G. (2013). *E-Moderating: The Key to Teaching and Learning Online* (3rd ed.). London: Routledge.

13. Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. Washington, DC: National Academies Press.
14. Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2006). *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. San Francisco: Pfeiffer.
15. Cross, K. P., & Steadman, M. (1996). *Classroom Research: Implementing the Scholarship of Teaching*. San Francisco: Jossey-Bass.
16. Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University* (4th ed.). Maidenhead: McGraw-Hill Education.
17. Prince, M. (2004). Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231.
18. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
19. Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Clark, R. C., & Mayer, R. E. (2016). *E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning* (4th ed.). Hoboken: Wiley.

